DE GROENE OS

OERKRACHT UIT DE NATUUR

E-book

Senior Kat

DE GROENE OS
OERKRACHT UIT DE NATUUR

E-book
Senior Kat

Beste dierenvriend,

Wat leuk dat je geïnteresseerd bent in onze kennis over senior katten en dit e-book hebt gedownload.

Het is samengesteld uit de kattenblogs van onze veterinair natuurgeneeskundige en staat vol praktische informatie en nuttige tips. Zij blijft ondertussen niet stilzitten en zal haar kattenkennis blijven delen door het schrijven van nog meer blogs op onze website.

Mocht je meer willen weten: onze natuurgeneeskundig therapeuten houden elke vrijdag van 9.00 tot 10.00 een gratis telefonisch spreekuur op 023-534 8469. Zij beantwoorden graag al je vragen over dierengezondheid.

De informatie in dit e-book is bedoeld voor educatieve doeleinden en vervangt niet het advies van een dierenarts.

Wij wensen je alvast veel leesplezier.

Hartelijke groet,

Het team van De Groene Os

Natuurlijk kun je dit e-book doorgeven aan iedereen die interesse heeft in kattenverzorging - graag zelfs - zolang je De Groene Os maar vermeldt als bron of een weblink legt naar www.degroeneos.nl.

© De Groene Os I versie 1 december 2017 I www.degroeneos.nl

Inhoud

1. **Waarom een ouder dier weleens je beste huisgenoot kan zijn** 4

2. **Veelvoorkomende aandoeningen bij senioren** 7
   - Een onderschat probleem: rugpijn bij katten 7
   - Voorkom artrose en behoud gezonde gewrichten 10
   - Diabetes en insulineresistentie 14
   - Blaas- en nierproblemen bij de kat 17
   - Oh oh obesitas 21

3. **Gedrag** 24
   - Dementie bij katten 24
   - Simpele manieren om je demente kat te ondersteunen 26
   - Spelen met je oudere kat 28

4. **Natuurlijke ondersteuning voor de senior** 30
   - Kruiden en voeding 30
   - Zeven kruiden voor natuurlijke pijnstilling 31
   - CBD-olie voor dieren: wanneer wel en wanneer niet? 33
   - Hoe geef je een ontspannende massage aan je dier? 36

5. **Als het einde nadert** 38

1. Waarom een ouder dier weleens je beste huisgenoot kan zijn

Als je ooit met een oudere kat hebt samengeleefd, weet je hoe waardevol hun gezelschap is en hoeveel ze kunnen bijdragen aan ons leven voor zolang ze bij ons zijn.
Helaas komen ook veel oudere dieren in het asiel terecht. Deze senioren worden vaak over het hoofd gezien ten gunste van de jongere exemplaren, maar ze kunnen juist de perfecte match zijn!

What you see is what you get
Bij het adopteren van een dier op leeftijd kom je voor een stuk minder verrassingen te staan. Zo zullen ze niet meer uitgroeien tot een reus terwijl je een middenmaatje zocht. Ook het temperament en de persoonlijkheid hebben zich al veel verder ontwikkeld.
Wat je vaak ziet is dat een oudere kat in de nieuwe situatie helemaal kan opbloeien. Maar alsnog kun je aan de hand van een eerste ontmoeting meestal al een heel eind inschatten of dit dier in je gezinssituatie en levensstijl gaat passen.

De meeste oudere dieren zijn al opgevoed
Oudere katten zijn in bijna alle gevallen al zindelijk. In het begin kunnen natuurlijk ongelukjes voorkomen vanwege de vreemde omgeving. Een uitzondering vormen dieren die altijd op straat of buiten hebben geleefd en nog nooit 'huisdier' zijn geweest.
Dat je een groot deel van de zindelijkheidstraining kan overslaan is vooral prettig voor gezinnen met jonge kinderen. Ongelukjes in huis blijken voor deze groep vaak een struikelblok.
Toch kun je ook oudere dieren wel degelijk nieuwe dingen aanleren. Vaak vinden ze het leuk iets met jou samen te doen. En als ze eenmaal meedraaien in hun nieuwe huishouden, kunnen ze dit ritme meestal snel oppakken.

Minder slopen in huis
Kittens kunnen behoorlijk de terrorist uithangen in huis. Ze klimmen en knagen in van alles en nog wat. Over het algemeen zal je een oudere kat een stuk minder snel in je gordijnen aantreffen.

Minder beweging
Met een ouder dier hoef je minder lang en intensief te spelen. Dit betekent natuurlijk niet dat ze geen beweging of minder aandacht nodig hebben. De behoeftes liggen alleen wat anders. Zo is er bijvoorbeeld meer ruimte voor knuffelen, genieten van de zon in de tuin of een goede borstelbeurt.

De perfecte match: senioren met senioren
Juist ook voor ouderen kan een ouder dier perfect zijn! Ze bieden kameraadschap, kunnen verbinding geven in de buurt en een oudere hond zorgt voor een aantal blokjes om per dag. Bij uitstek oudere honden kunnen je mee laten genieten van het kijken naar de schoonheid rondom hen. Wat dacht je van de tijd nemen om samen naar een prachtige zonsondergang te kijken of het wisselen van de seizoenen dag voor dag voorbij te zien komen?
Een dier helpt je in het hier en nu te leven!
Op ikzoekbaas.nl vind je een veel (oudere) dieren die wachten op een nieuwe warme mand!

7 vragen die je jezelf moet stellen voor je een dier adopteert
Het moge duidelijk zijn dat wij fan zijn van oudere dieren. Dat neemt niet weg dat ook de aanschaf van een senior een weloverwogen keuze moet zijn.

1. **Heb ik genoeg tijd voor een huisdier?**

Als je veel van huis bent (bijvoorbeeld voor werk of voor reizen) moet je misschien nog eens nadenken of een huisdier wel zo'n goed idee is of van tevoren een goede oplossing zoeken, zoals een oppas.

2. **Ben ik bereid wat basistraining te doen en mogelijk gedrag bij te sturen?**

Of je nu een kitten bij een fokker vandaan haalt of een dier uit het asiel, je zult wat basistraining moeten doen. Geen enkel dier is perfect en elk dier heeft soms wat bijsturing nodig.

3. **Wat voor type zoek ik?**

Zeker voor toekomstige hondeneigenaren is dit een belangrijke vraag , maar ook tussen katten zitten verschillen. Ik doel hierbij niet alleen op rassen of kruisingen, maar ook op verschillen in persoonlijkheid. Bedenk goed wat je van het dier verwacht en wat jij het dier te bieden hebt.

4. **Is mijn financiële situatie voldoende voor een dier?**

Naast voer en eenmalige uitgaven zoals een halsbandje, slaapplek en incidentele uitgaven zoals speeltjes, zijn de echte kostenposten vaak de dierenarts en de oppas.

5. **Kan ik de verantwoordelijkheid aan?**

Als je een dier in huis haalt, ga je een partnerschap voor het leven van dat dier aan. Dat kan zomaar betekenen dat je tien tot twintig jaar rekening hebt te houden met je nieuwe huisvriend. Naarmate een dier ouder wordt, neemt de kans toe dat er kleine en grote kwalen de kop op gaan steken.

6. Zijn mijn gezinsleden hier ook klaar voor?

Het opnemen van een huisdier in het gezin heeft voor iedereen gevolgen, inclusief voor de dieren die er al zijn.

7. Hoe kies ik het juiste dier?

Neem goed de tijd voor je keuze. Je gaat een verantwoordelijkheid voor lange termijn aan en het is belangrijk voor beide partijen dat het een goede match is. Een goede stichting of asiel kan je hier ook bij helpen.

2. Veelvoorkomende aandoeningen bij senioren

Helaas komt de ouderdom vaak met gebreken. In dit hoofdstuk kijken we naar de meest voorkomende klachten.

Een onderschat probleem: rugpijn bij katten

Ieder mens heeft weleens rugpijn. Daar kunnen verschillende oorzaken voor zijn, maar welke oorzaak het ook heeft, het is altijd erg vervelend. Bij dieren komen rugklachten ook veelvuldig voor en het lastige is dat ze niet altijd worden herkend. In dit artikel lees je meer over de oorzaken van rugpijn bij katten, hoe je ze kunt herkennen, wat de oorzaken kunnen zijn én wat je eraan kunt doen!

Een klein stukje anatomie
De ruggengraat van katten is opgebouwd uit 7 halswervels, 12-14 borstwervels, 7 lendenwervels, 3 heiligbeenwervels en 2-23 staartwervels. Het precieze aantal wervels kan een beetje verschillen, afhankelijk van het ras. De 5 wervels van het heiligbeen (driehoekig bot onder aan de wervelkolom) zijn met elkaar vergroeid.

De wervels bestaan uit onder andere een doornuitsteeksel en twee zijuitsteeksels. Deze bieden aanhechtingsplaatsen voor banden, pezen en spieren. De wervel biedt ook bescherming aan het ruggenmerg. Het wervelkanaal is een holle opening in de wervel waar het ruggenmerg doorheen loopt.

Bijna iedere wervel, behalve de atlas (eerste wervel van boven) en de draaier (tweede wervel), worden verbonden door tussenwervelschijven. Deze bestaan onder andere uit kraakbeen en geven bewegelijkheid aan de ruggengraat en helpen schokken te dempen. Het skelet geeft stevigheid aan het lichaam en dat is met de wervelkolom niet anders. Naast deze ondersteunende functie is de wervelkolom ook een aansluitpunt voor spieren en beschermt het een aantal inwendige organen en het ruggenmerg.

Rugproblemen herkennen
Katten zijn meesters in het verbergen van pijn. Let daarom op de volgende symptomen:

- Verminderde activiteit (veel liggen, minder spelen)
- Moeite met springen
- Vachtverzorging verwaarlozen
- Gedragsveranderingen: zich terugtrekken, agressie
- Algemeen gevoel van 'niet lekker in zijn vel zitten'
- Obstipatie

Zoals je ziet zijn dit vage symptomen die bij meerdere aandoeningen kunnen voorkomen. Laat bij twijfel je kat altijd nakijken en zorg dat daarbij ook de rug goed gecontroleerd wordt!

Wat is er aan de hand?
Als je vermoedt dat je dier rugpijn heeft, is het natuurlijk zaak om uit te zoeken wat er dan precies aan de hand is. Dat kan voor de dierenarts best een klus zijn. Er zijn namelijk nogal wat mogelijkheden en oorzaken:

Artrose
Artrose kan aan ieder gewricht voorkomen en dus ook aan de gewrichten in de rug. Bij artrose is er enerzijds sprake van afname van het kraakbeen en slijtage van het gewricht, terwijl er anderzijds ook botwoekeringen kunnen ontstaan.

Spondylose
Spondylose is een vorm van artrose in de rug waarbij botvorming ontstaat. Deze botwoekeringen kunnen uiteindelijk een brug over de wervels vormen waardoor de rug veel minder bewegelijk wordt. Dit proces kan erg pijnlijk zijn tot aan het moment dat de wervels vergroeid zijn, daarna wordt de pijn meestal zichtbaar minder.

Hernia
Een hernia kan op verschillende plekken in de ruggengraat voorkomen, zoals in de hals of in de lage rug. Bij een hernia scheurt het stevige bindweefsel van de tussenwervelschijven en drukt de zachtere kern van deze wervelschijf tegen het ruggenmerg aan. Dit geeft ernstige pijnklachten en in ernstige gevallen kunnen er neurologische verschijnselen optreden.
Het kan ontstaan door een trauma van buitenaf zoals een verkeersongeluk of een heftige verkeerde beweging of een val. Een dier met een hernia moet absolute rust houden en in eerste instantie door een dierenarts behandeld worden. Bij het herstel kunnen natuurlijke middelen een handje helpen.

Trauma
Er kan allerlei schade aan de rug ontstaan door een trauma van buitenaf of door langdurige overbelasting. Een kat kan zijn rug beschadigen door een val van grote hoogte. Ook bijtwonden, schotwonden of verkeersongevallen kunnen grote schade aanrichten.

Tumor
Een goed- of kwaadaardige tumor kan druk geven op verschillende delen van de wervelkolom. De vooruitzichten en het behandelplan kunnen hierbij sterk verschillen. Dit is afhankelijk van de aard van de tumor, de precieze plaats ervan en de leeftijd en gezondheid van het dier.
Dit lijstje is natuurlijk niet compleet. Er zijn nog meer mogelijkheden, zeldzame en minder zeldzame, waaronder verschillende erfelijke zenuwaandoeningen.

Andere oorzaken
Alle artroseachtige klachten kunnen ook te maken hebben met verkeerde voeding en/of een trauma. Verkeerde beweging en ook te weinig beweging kunnen, net als overbelasting, rugproblemen in de hand werken. In onze moderne samenleving zijn veel katten te dik. Dit geeft allerlei problemen, waaronder meer druk op het bewegingsapparaat,wat weer tot rugproblemen kan leiden. Tot slot speelt ook een erfelijke aanleg bij sommige aandoeningen een rol.

Wat te doen?
Stap 1 bij rugpijn bij katten is een goede diagnose van de dierenarts. Daarna kan een manueel therapeut of fysiotherapeut helpen om het dier beter te leren bewegen.
Ook kruiden en voedingsstoffen kunnen helpen om de wervelkolom soepel en de gewrichten gezond te houden. Welke stoffen ingezet moeten worden hangt erg af van wat er precies aan de hand is en wat de oorzaak van de klachten is. Neem contact met ons op voor een persoonlijk advies!

- **Glucosamine** en **chondroïtine** zijn misschien wel de bekendste stoffen voor de gewrichten. Glucosamine en chondroïtine zijn stoffen die van nature in het lichaam aanwezig zijn en bijdragen aan een soepel bewegingsapparaat. Ze leveren onder andere belangrijke bouwstoffen voor het kraakbeen en de gewrichtsvloeistof.
- **Magnesium** en **calcium** zijn beide belangrijk voor gezonde botten en gewrichten. In een goed supplement zijn deze twee in balans. Magnesium zorgt daarnaast voor soepele en ontspannen spieren.
- **Ribes nigrum** wordt in de fytotherapie gebruikt om de immuunfunctie te ondersteunen en kan helpen bij ontstekingen en pijnklachten.
- **Vitamine C** wordt door het lichaam gebruikt voor de aanmaak van collageen dat zowel stevigheid als bewegelijkheid aan het bewegingsapparaat geeft.
- **MSM** is een zwavelverbinding die nodig is als bouwsteen voor bindweefsel. Het helpt om kraakbeen gezond te houden.

Voorkom artrose en behoud gezonde gewrichten

Artrose komt zowel bij mensen als dieren ontzettend veel voor. Het is een aandoening aan de gewrichten die een grote impact op de kwaliteit van leven kan hebben omdat het tot verminderde bewegingsvrijheid en pijn kan leiden.
Bij dieren kan artrose zeer serieuze gevolgen hebben. Men moet er zelfs dieren voor laten inslapen.

Wat is artrose?
Artrose is slijtage van het gewrichtskraakbeen. Naast deze slijtage is er ook sprake van woekeringen in het gewricht en dat gaat vaak gepaard met een bepaalde mate van ontsteking. Deze slijtage kan worden veroorzaakt door ouderdom, overbelasting (bijvoorbeeld verkeerd trainen), verkeerd bewegen of een trauma (bijvoorbeeld een blessure).

Er kan ook een aangeboren aanleg voor artrose zijn door erfelijke kwalen of onzorgvuldige fokkerij. Dit is vooral bij bepaalde hondenrassen het geval. Tenslotte kan ook overgewicht artrose veroorzaken doordat de gewrichten te zwaar belast worden.
Artrose kan aan elk gewricht in het lichaam voorkomen.

Symptomen
Bij artrose wordt het oorspronkelijk gladde oppervlak van het kraakbeen rafelig. Dit leidt tot irritatie in het gewricht. Het gevolg is dat banden, kapsels en pezen door het vervormde gewricht ook geïrriteerd raken. Pijn, stijfheid (verminderde bewegingsvrijheid) en startpijn (pijn en stijfheid als het dier weer in beweging komt na een periode van rust) zijn de belangrijkste klachten.
Als er ook ontstekingen in het gewricht zijn, merk je vaak dat een gewricht warm en dik aanvoelt. Een mens of dier voelt dan een aanhoudende pijn die ook bij rust niet veel beter wordt en waarbij echt uitrusten niet goed lukt. Dit soort pijn vraagt veel energie.
Omdat pijn energie kost, zijn dieren vaak minder vitaal en kunnen ze ook kribbig of agressief worden.
Risicofactoren
Artrose kan verschillende oorzaken hebben. Als er meerdere gewrichten in het lichaam zijn aangedaan, kunnen er ook meerdere factoren meespelen.

- **Erfelijkheid**
  Genen zijn belangrijk. Bij sommige rassen komt artrose veel meer voor. Ook al heeft een dier bepaalde genen, dat hoeft nog niet te beteken dat een dier ook daadwerkelijk artrose krijgt.

- **Grootte/ bouw**
  Bij erg grote of zwaargebouwde dieren hebben de gewrichten meer te verduren en is het risico op gewrichtsklachten groter.

- **Overgewicht**
  Overgewicht is een van de belangrijkste risicofactoren voor het ontwikkelen van artrose.

- **Trauma**
  Door een ongeval of blessure kunnen gewrichten zo beschadigen dat er uiteindelijk artrose gevormd wordt. Hiermee moet met het uitvragen van de anamnese rekening gehouden worden.

- **Overbelasting**
  Langdurige overbelasting kan op den duur tot artrose kan leiden. Bij katten zal dit echter niet zo snel voorkomen.

- **Onderbelasting**
  Te weinig bewegen is net zo slecht voor gewrichten als overbelasting.

- **Leeftijd**
  Tot op zekere hoogte is gewrichtsslijtage een natuurlijk proces dat bij het ouder worden hoort.

Wanneer is een supplement zinnig?
Ondersteunende supplementen zoals glucosamine en essentiële vetzuren zijn natuurlijk zinnig als er klachten zijn, maar kunnen ook preventief worden ingezet. Dit kan aan te raden zijn als je naar bovenstaande risicofactoren kijkt en daar punten herkent die op dit dier van toepassing zijn.
Als het risico op het ontwikkelen van artrose groot is, kan al op jonge leeftijd begonnen worden met het geven van supplementen voor gezonde gewrichten. Bij een lager risico kan gestart worden wanneer het dier ruim volwassen is, maar nog voor het de seniorenleeftijd bereikt.

Wat zit er in een goed supplement?
Een uitgebalanceerd glucosaminesupplement is samengesteld uit goed opneembare vitaminen en mineralen. Enkel glucosamine voeren heeft vaak weinig zin, omdat er meerdere stoffen belangrijk zijn om gewrichten gezond te houden. Voor het beste resultaat

moet het daarom tenminste gecombineerd zijn met chondroïtine, calcium, magnesium, vitamine C en MSM. Als er sprake is van ontstekingen in de gewrichten kunnen er ontstekingsremmende stoffen aan worden toegevoegd zoals het kruid Boswellia serrata of het antioxidant N-acetylcysteïne (NAC).

Het (preventieve) gebruik van glucosaminesupplementen is enigszins omstreden, omdat er onvoldoende bewijs voor de werking zou zijn. Zeker in het verleden is er bij onderzoek te weinig stilgestaan bij een aantal randvoorwaarden voor een goede werkzaamheid. Bij het adviseren van een glucosaminesupplement is het, naast een goede kwaliteit van het product en de combinatie met voldoende andere stoffen, ook belangrijk dat de dosering hoog genoeg is en dat het middel trouw en langdurig gegeven wordt.
Dit heeft te maken met de langzame stofwisseling in de gewrichten én met het feit dat het lichaam veel van deze mineralen nodig heeft om daadwerkelijk effect te hebben.
Voer waar glucosamine aan is toegevoegd haalt deze hoeveelheden vaak niet, waardoor het meestal niet het gewenste effect heeft.

Essentiële vetzuren
Voor mensen en dieren zijn linolzuur en alfa-linoleenzuur essentiële vetzuren. Voor katachtigen komt daar nog arachidonzuur bij. Essentieel betekent dat het lichaam geen trucje heeft om het zelf te maken. Deze stoffen moeten dus in voldoende mate in de voeding zitten.

Essentiële vetzuren zijn belangrijk voor de structuur van celmembranen, voor de opbouw van het hersenweefsel en het netvlies en voor de vorming van prostaglandines (hormoonachtige stoffen).

Prostaglandines komen in verschillende types voor en hebben een positieve of negatieve functie in het lichaam. Ze regelen stofwisselingsprocessen zoals ontstekingsreacties, immunologische processen, bloeddruk en bloedstolling. Een voorbeeld van een ‘negatieve functie’ is het bevorderen van allergische reacties door sommige typen prostaglandine.
Omega 6 levert linolzuur en het lichaam gebruikt dit om er gamma-linoleenzuur (GLA) van te maken. GLA is een onderdeel van celmembranen en houdt de positieve en negatieve prostaglandines in evenwicht. Het bevordert de aanmaak van de gunstige prostaglandines (type 1). Prostaglandine type 1 reguleert immuunreacties en hormonale systemen.
Het reguleren van prostaglandines en daarmee immuunreacties kan nuttig zijn bij bewegingsklachten en de preventie daarvan om ontstekingen in de gewrichten te voorkomen. Focus dan vooral op GLA (uit omega 6 in b.v. teunisbloemolie) en EPA (uit omega 3).

Andere preventieadviezen
Naast het preventief geven van een supplement zijn er nog meer aandachtspunten om het risico op bewegingsklachten zoals artrose te verkleinen:

- **Overgewicht voorkomen of aanpakken**
  Zorg voor een dieet dat past bij de diersoort (zoals vlees voor carnivoren als een kat) en zorg dat een dier niet overvoerd wordt. Als een dier gewicht moet verliezen, zal dit altijd geleidelijk en met beleid moeten gebeuren. Om tekorten te voorkomen kan een multivitamine gebruikt worden. Om een hongergevoel te voorkomen (daar kunnen baasjes erg door op de proef worden gesteld) kunnen extra vezels gevoerd worden.

- **Wees terughoudend met voer voor een snelle groei**
  Zeker voor dieren waarvan op voorhand bekend is dat ze een grote groeispurt gaan maken, is het niet altijd een goed idee om kittenvoer te geven. Hier kunnen ze nog meer van gaan groeien en bij rassen die almaar groter gefokt worden, geeft dit vaak problemen aan het bewegingsapparaat. Voldoende goed verteerbare eiwitten zijn natuurlijk wel belangrijk voor jonge dieren!

- **Planning van castratie**
  Mannelijke dieren die vroeg gecastreerd zijn worden groter dan dieren die langer al hun geslachthormonen behouden. Dit heeft te maken met het sluiten van de groeischijven in de gewrichten. Daarnaast ontwikkelen de spieren zich minder goed. Dit zijn beide factoren voor het makkelijker ontwikkelen van klachten aan het bewegingsapparaat. Het kan dan ook zinnig zijn om de castratie, als die nodig is, uit te stellen.

Al sprake van artrose?
Mogen de voorzorgsmaatregelen niet meer baten en is er toch sprake van artrose? Neem de volgende punten mee:

- Zorg voor een bewegingsadvies waarbij het dier pijnvrij kan blijven bewegen. Door deze beweging blijft de stofwisseling in het gewricht op gang. Rust roest en zeker in het geval van artrose.

- Het versterken van de spieren is belangrijk. Ook hiervoor is het nodig dat een dier in beweging blijft. Daarnaast is gezonde voeding nodig. Eventueel kan doorverwijzen naar een fysiotherapeut uitkomst bieden.

- Zorg voor een comfortabele lig- en eetplaats. Van een slaapplaats is het belangrijk dat het zacht is, zonder hoge instap of opstaande randen, maar wel voldoende steun biedt. Een dier moet er ook languit in kunnen liggen en zonder klem te komen zitten weer uit kunnen opstaan.

Diabetes en insulineresistentie

Diabetes Mellitus is een aandoening waar veel dieren mee te maken krijgen, niet in de laatste plaats omdat de symptomen van de aandoening steeds beter herkend worden. Er zijn een aantal typen diabetes te onderscheiden.

Type 1: er wordt door de alvleesklier (pancreas) te weinig insuline aangemaakt waardoor het glucosepeil in het bloed te hoog oploopt. Het kan ook voorkomen dat het afweersysteem cellen weer afbreekt die insuline produceren. Diabetes type 1 manifesteert zich vaak al op jonge leeftijd, is acuut en is snel te herkennen.
De behandeling bestaat uit het opheffen van het tekort door dagelijks insuline toe te dienen door middel van injecties. Bij paarden komt diabetes type 1 nauwelijks voor, bij honden en katten zien we deze aandoening vaker.

Type 2: de insulinereceptoren zijn minder gevoelig voor insuline. Insulinereceptoren zijn verantwoordelijk voor het transport van glucose de cel in. De glucose blijft dus in de bloedbaan, ondanks een verhoogde concentratie aan insuline in het bloed. Hierdoor raakt de energiehuishouding verstoord. Dit verschijnsel wordt ook wel insulineresistentie genoemd. Diabetes type 2 manifesteert zich vaak op latere leeftijd en ontstaat geleidelijk. Hierdoor worden de vroege symptomen meestal pas na een tijdje herkend.

Type 3: het gevolg van onderliggende ziektes zoals alvleesklieraandoeningen of de ziekte van Cushing (te hoog cortisolgehalte in het bloed). Het kan ook ontstaan door het gebruik van corticosteroïden (prednison).

Type 4: zwangerschapsdiabetes. Deze ontstaat door het verhoogde progesterongehalte. Hierdoor wordt er meer suiker gemobiliseerd en is er meer insuline nodig. Op den duur raakt de alvleesklier uitgeput. Deze verschijnselen kunnen ook optreden bij schijndracht.
In dit stuk richten wij ons op type 1 en 2.

Wat zijn de kenmerken van diabetes en insulineresistentie?
Er zijn veel symptomen die samen hangen met diabetes.

Symptomen kunnen zijn

- veel plassen en drinken
- overgewicht of juist gewichtsverlies zonder reden
- ondergewicht
- buikvet
- verergeren van klachten zoals artritis
- huidproblemen zoals eczeem
- ziekte van Cushing (te hoog cortisolgehalte in het bloed)

Bij diabetes mellitus is het immuunsysteem verstoord, wat zich kan uiten in een verhoogde vatbaarheid voor infecties en een abnormale wondgenezing. Schade aan bloedvaten is een complicatie bij een ontregelde glucosehuishouding. Bij een te hoog glucosegehalte neemt het aantal reactieve zuurstofverbindingen in het bloed sterk toe. Dit zijn vrije radicalen die schade aan de cellen kunnen toebrengen. Om deze vrije radicalen af te vangen is het toedienen van antioxidanten dus zeker geïndiceerd.

Waardoor wordt diabetes veroorzaakt?
Belangrijke veroorzakers van diabetes zijn overgewicht en te veel koolhydraten (suikers) in de voeding. Door de jaren heen is de voeding van veel gedomesticeerde dieren sterk veranderd.

Waar katten van nature prooidiereters zijn eten de meeste huisdieren nu droge, koolhydraatrijke brokken. De genen veranderen echter lang niet zo snel als de voeding en zijn nog steeds ingesteld op het oorspronkelijke (oer)dieet.
Door de veranderde kwaliteit en kwantiteit van de voeding raakt de verhouding tussen macro- en micronutriënten uit balans. Moderne diervoeders zijn meestal te rijk aan koolhydraten en te arm aan mineralen en vitaminen. Zo bevat de huidige voeding te weinig magnesium. Dit leidt ertoe dat cellen ongevoeliger worden voor insuline en dat kan dus een belangrijke (mede)oorzaak zijn voor insulineresistentie.

Medicaties als de poezenpil of het gebruik van corticosteroïden kunnen diabetes eveneens in de hand werken. De natuurlijke variant, cortisol (ook wel het stresshormoon genoemd), vermindert de gevoeligheid van insulinereceptoren. Samen met andere hormonen speelt cortisol ook een rol bij het reguleren van infecties. Langdurige infecties, zoals chronische blaasontsteking of niesziekte bij katten, kunnen bijdragen aan het ontstaan of verergeren van insulineresistentie.

Natuurlijke ondersteuning bij diabetes
Naast de medicatie kan het dier nog op verschillende manieren ondersteund worden.
Voor katten met diabetes is vers vlees erg goed. De overgang van het oude dieet naar vers vlees moet echter geleidelijk gebeuren.

Het is aan te raden om de eerste weken het vlees te overgieten met kokend water om een deel van de bacteriën te doden. Zo raakt het dier er langzaam aan gewend. Ook is een bot of stuk vuile pens erg goed om het speeksel (en daarmee de spijsvertering) te bevorderen en tanden en tandvlees te stimuleren. Wanneer er sprake is van overgewicht is het belangrijk om dit aan te pakken. Het verminderen van overgewicht verbetert de conditie en verlaagt de bloeddruk.

Magnesium
Net als bij mensen hebben dieren, en met name paarden, steeds vaker te maken met een tekort aan magnesium. Een tekort hieraan maakt de cellen minder gevoelig voor insuline. Het blijkt dat door het toedienen van magnesium de insulineresistentie meestal vermindert.

Methylsulfonylmethaan
Methylsulfonylmethaan, oftewel MSM, bevordert de opname van glucose in de cellen door het verbeteren van de doorlaatbaarheid van de celmembranen. Hierdoor werkt MSM stabiliserend op de bloedsuikerspiegel en normaliserend op de insulineafgifte door de pancreas. Mogelijk kan MSM de insulineafhankelijkheid van diabeten zelfs verminderen. Daarnaast is MSM een krachtige antioxidant. Aangezien diabetes het immuunsysteem ondermijnt en gevoeliger maakt voor infecties, is MSM een nuttige aanvulling om de gevolgen hiervan te verminderen.

Extra vitaminen en mineralen
Wanneer er door ziekte sprake is van een verhoogde behoefte aan nutriënten is het goed om extra vitaminen en mineralen aan het dier te geven. Juist wanneer het voedingsplan wordt veranderd, kan dit een nuttige aanvulling zijn. Wanneer er sprake is van overgewicht en het dier op dieet wordt gezet, zijn multivitaminen goed om tekorten te voorkomen.

Blaas- en nierproblemen bij de kat

Wat je moet weten over blaasproblemen voordat je dure dieetbrokken koopt
Blaasproblemen komen met name bij katten vaak voor, maar ook honden kunnen er last van hebben. Aandoeningen die veel voorkomen zijn blaasontstekingen, blaasgruis en blaasstenen.

De symptomen van blaasproblemen zijn

- katten die vaak naast de bak gaan plassen
- vaak plassen
- willen plassen, maar dit lukt niet
- pijn bij het plassen
- bloed in de urine
- plassen in huis
- algeheel ziek, suf of sloom zijn
- verminderde eetlust
- bij katers: veel aan de penis likken

Bij het zien van deze symptomen is het natuurlijk erg belangrijk om een dierenarts te raadplegen.

Blaasontstekingen bij katten
Een blaasontsteking (cystitis) is een van de meest voorkomende aandoeningen bij katten. In ongeveer 2% van de gevallen wordt een blaasontsteking bij katten veroorzaakt door bacteriën, in 30-40% van de gevallen wordt het veroorzaakt door blaasgruis en in 60-70% van de gevallen is de exacte oorzaak niet duidelijk. We spreken dan van FIC= Feline Idiopathische Cystitis.

Blaasgruisproblemen bij katten worden meer gezien bij katers dan bij poezen. Poezen hebben een korte en wijde plasbuis waardoor gruis makkelijker wordt uitgeplast. Katers hebben een lange plasbuis die vlak voor de penis vernauwt waardoor gruis moeilijker wordt uitgeplast.

Bij katers kan door blaasgruis verstopping van de penis ontstaan wat een levensgevaarlijke situatie is. Blaasgruis kan bestaan uit struviet, oxalaat of (heel af en toe) uit cystinestenen. Struviet komt bij katten het meest voor en bestaat uit magnesium, ammonium en fosfaat. Oxalaat bestaat uit calcium en oxalaat.

Oorzaak
De oorzaak van blaasgruis bij katten is niet geheel bekend, maar wat wel duidelijk is, is dat katten hun urine sterk kunnen concentreren. Gruis (en ook stenen) kunnen makkelijker ontstaan in een geconcentreerde omgeving. Het eten van brokken zorgt ervoor dat urine nog sterker wordt geconcentreerd waardoor gruis dus nog makkelijker kan ontstaan.

Andere factoren die een rol spelen bij het ontstaan van gruis bij katten zijn erfelijkheid, mate van beweging en gewicht (de dikke en luie kater heeft meer kans op het ontstaan van gruis), aantal keren urineren per dag (als vaak wordt gedronken en veel geplast kunnen kristallen minder snel ontstaan) en voeding. In voeding zijn belangrijke mineralen aanwezig. Een grote hoeveelheid magnesium in de voeding kan bij katten aanleiding zijn voor het ontstaan van blaasgruis.

FIC
Bij het ontstaan van feline idiopathische cystitis bij de kat speelt stress waarschijnlijk een belangrijke rol. Ook bij honden komt idiopathische cystitis voor, maar anders dan bij katten is de oorzaak hiervan niet direct stressgerelateerd, maar zijn lichamelijke aandoeningen zoals bekkenbeschadigingen, chronische nierproblemen, tumoren en diabetes de oorzaak. Andere oorzaken van plasproblemen kunnen bijvoorbeeld zijn dat er sprake is van nierproblemen of diabetes.

Stap 1
Als er symptomen zijn die wijzen op een blaasontsteking is het verstandig een dierenarts te raadplegen voor het stellen van een diagnose. Met deze diagnose kan verder worden beoordeeld welke behandeling het meest passend is.

Stap 2
Hoe is het gesteld met de weerstand van het dier? Hierbij zijn zaken als voeding, stress en andere factoren die het immuunsysteem kunnen ondermijnen erg belangrijk om onder de loep te nemen. Heb je het gevoel dat het dier niet lekker in zijn/haar vel zit of heeft het last van terugkerende blaasontstekingen? Een kuur met Weerstand Compositum kan helpen om het immuunsysteem een boost te geven en te voorzien van belangrijke voedingsstoffen.

Is het dier ouder of verzwakt? Dan kan het structureel geven van een multivitamine om aanwezige tekorten aan voedingsstoffen aan te vullen zinvol zijn. Let wel op bij het geven van dit product aan dieren met blaas- of niergruis: er zijn mineralen in dit product aanwezig. Ook een overmaat aan afvalstoffen in het lichaam kan het immuunsysteem overmatig belasten.

We raden daarom (ook als preventieve behandeling) tweemaal per jaar een drainagekuur aan. Deze kuur van zes weken raden is alleen geschikt voor dieren die een stevige basisweerstand hebben.

Stap 3
Het is bij blaasproblemen belangrijk om ondersteunende maatregelen te nemen!
Denk bij de kat, afhankelijk van de klacht, aan:

- Een voedingsverandering waarbij wordt overgeschakeld op versvleesvoeding. Dit kan bijdragen aan de toevoer van de juiste voedingsstoffen waarbij het vocht in versvleesvoeding ervoor zorgt dat de kat voldoende vocht binnenkrijgt. Een kat is van oorsprong een steppedier dat van nature weinig drinkt. Vochtrijke voeding is (ook als preventieve maatregel) dus erg belangrijk om blaas- en nierproblemen te voorkomen en te behandelen. Het is verstandig een voedingsdeskundige te raadplegen voor gericht advies.

- Stressbeperking als er sprake is van idiopathische cystitis bij de kat: probeer de oorzaak van de stress en angst te achterhalen en ga hier zo nodig samen met een kattengedragstherapeut aan werken. Gericht op de stress kunnen dan maatregelen genomen worden (in samenwerking met een gedragstherapeut). Gedragstherapie in combinatie met kruiden en voedingsstoffen is een krachtige manier om het stressgedrag van de kat te behandelen.

- Bied voldoende mogelijkheden aan de kat om te drinken, zet eventueel meerdere drinkbakjes in huis en tuin of schaf een drinkfontein aan; dit stimuleert katten om extra te drinken.

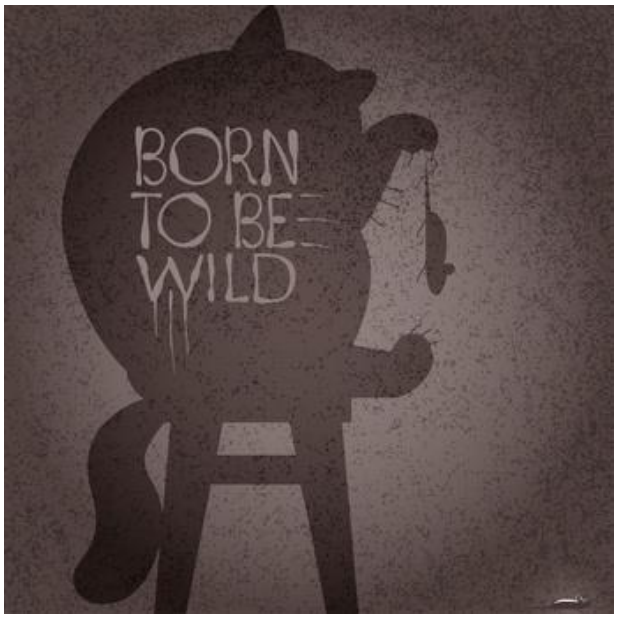
- Als brokvoeding gegeven wordt, is het een optie om hier water aan toe te voegen om ervoor te zorgen dat de kat voldoende vocht binnenkrijgt.

- Zorg ervoor dat er voldoende kattenbakken in huis aanwezig zijn waar de kat rustig op kan poepen en plassen. Een richtlijn hierbij is dat er 1 kattenbak meer in huis is dan er katten zijn.

Stap 4
Het geven van ondersteunende middelen:
Kruiden als kattensnor, guldenroede, berk en berendruif zijn onze eerste keus bij blaasontstekingen en blaasgruis. Deze kruiden kunnen worden ingezet bij problemen met de blaas en de nieren. Het verhoogt de weerstand in de blaas en optimaliseert de functie van de nieren en urinewegen. De weerstandsverhogende eigenschappen van het compositum verminderen bij de urinewegen de gevoeligheid voor ontstekingen.

Arctostaphylos uva ursi (berendruif) werkt als een desinfectans voor de urinewegen. Daarnaast is het door de looistoffen, ursolzuur, hyperoside en arbutine ook pijnstillend en verzachtend.

Betula alba (berk) is urineafdrijvend, antiseptisch en ontstekingswerend. Als nierdrainagemiddel werkt het reinigend en bloeddrukverlagend. Berk wordt vaak toegepast voor stimulering van de urineproductie, bijvoorbeeld bij een bacteriële infectie.
Echinacea purpurea (rode zonnehoed) verbetert de niet-specifieke afweer door toename van fagocyterende afweercellen in het bloed.
Hydrastis canadensis (Canadese geelwortel) werkt tegen bacteriële-, schimmel- en amoebeninfecties en heeft tevens ontstekingswerende eigenschappen door de werking van hydrazine en berberine. Hydrastis versterkt het immuunsysteem waardoor de weerstand tegen infecties toeneemt.
Orthosiphon stamineus (Javaanse nierthee/kattensnor) heeft een geneeskrachtige werking bij blaasklachten. Het kruid heeft ontstekingswerende eigenschappen en stimuleert de uitscheiding van urinezuren en niergruis.
Phellodendron amurense (kurkboom) bevat net als Hydrastis veel berberine, een ontstekingsremmende stof. Van oudsher wordt dit kruid ingezet bij verscheidene soorten ontstekingen.
Solidago virgaurea (guldenroede) wordt vaak ingezet als spoelmiddel voor de urinewegen. Door de werking van de flavonoïden en saponinen verhoogt het de urineproductie. Deze stoffen hebben tevens antiseptische en ontstekingswerende eigenschappen.
Uncaria tomentosa (kattenklauw), ook wel bekend als cat's claw, werkt weerstandsverhogend door zowel de niet-specifieke als de specifieke afweer te stimuleren. Het heeft een breed werkingsspectrum.
Het geven van teunisbloemolie vormt een goede combinatie met de kruiden. Deze olie versterkt het immuunsysteem, werkt ontstekingsremmend en draagt bij aan het herstel van de (blaas)slijmvliezen.

Oh oh obesitas

Er wordt geschat dat maar liefst 40 tot 50% van de katten die bij de dierenarts komt overgewicht heeft. Van deze katten is een groot deel obees. Tijd voor actie dus!

Waardoor ontstaat obesitas?
In de meeste gevallen ontstaat overgewicht omdat er meer energie met de voeding binnenkomt dan dat het lichaam verbruikt. Er zijn echter ook een aantal aandoeningen waarbij overgewicht gemakkelijk kan ontstaan en je hier dus extra alert op moet zijn:

- **Bewegingsklachten**
  Als bewegen pijn doet, kan de kat namelijk minder gaan bewegen.

- **Gedrag**
  Door depressie of verveling kan een kat gaan overeten.

- **Schildklierproblemen**
  Hypothyreoïdie (een te traag werkende schildklier) kan ten grondslag liggen aan overgewicht door veranderingen in de stofwisseling.

- **Castratie/Sterilisatie**
  Bij castratie of sterilisatie ontstaan veranderingen in de hormoonhuishouding waardoor de energiebehoefte verandert en overgewicht makkelijker ontstaat.

- **Cushing syndroom**
  Hypercortisolisme komt zelden voor bij katten. Het ontstaat door een continu te hoge afgifte van cortisol.

Om deze reden is het belangrijk om naar de dierenarts te gaan als je vermoedt dat je kat te dik is. De dierenarts kan mogelijke oorzaken uitsluiten en indien nodig behandelen.

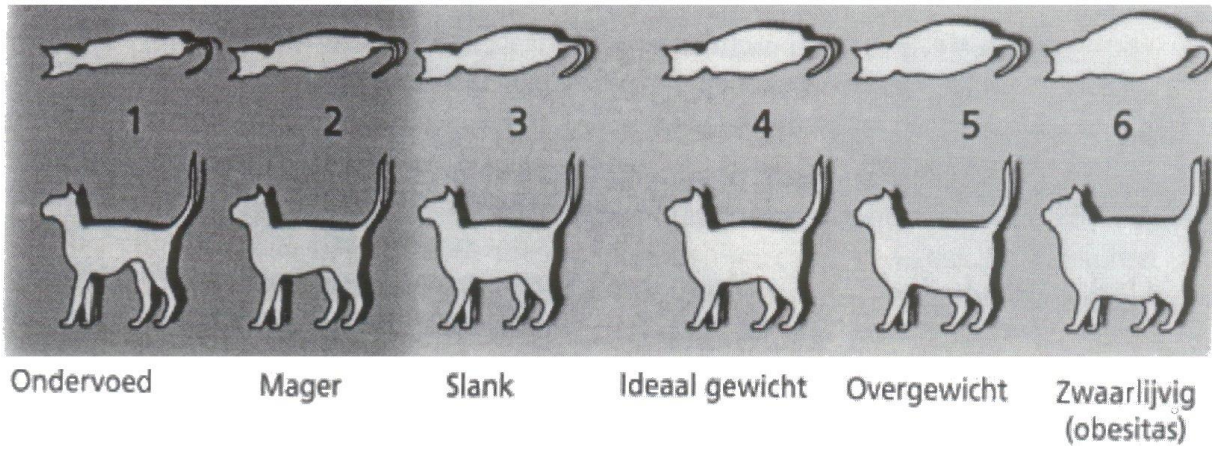
Energiebehoefte van de huis-, tuin- en keukenkat
Anders dan honden zijn katten echte sprinters. Ze hebben korte en snelle pieken van activiteit (maximaal een uur) en doen het de rest van de dag heel rustig aan. Boerderijkatten besteden 15% van de tijd aan jagen en slechts 2% aan van plek naar plek lopen.
Er zit weinig variëteit in de hoogte van de energiebehoefte tussen verschillende katten. Zeer actieve boerderijkatten hebben een iets hogere energiebehoefte, maar vullen dit meestal zelf aan door muizen en insecten te vangen.
Veel kattenmensen overschatten de activiteit hun kat. Toch kan meer spelen een belangrijke bijdrage leveren aan gewichtsvermindering van je kat.

Wanneer is een kat te dik?
Het gewicht van een volwassen kat kan variëren van minder dan 2 kilo tot meer dan 7 kilo. Dit komt omdat het uiterlijk en de grootte van katten zo varieert . Een kat is te dik al ze 10 tot 19% zwaarder is dan haar optimale gewicht. Daarom wordt er vaak gebruik gemaakt van een 'body conditionering score' d.m.v. een tabel of afbeelding. Het wegen van een kat kan wel gebruikt worden om in de gaten te houden of de kat daadwerkelijk gewicht verliest.

Lichaamsconditie beoordelen
Het beoordelen of je kat een gezond gewicht heeft, vraagt niet zozeer handigheid, als wel een geoefend oog. Er zijn zoveel dieren eigenlijk te dik, dat we het soms niet meer zo goed zien.

Daarom is het makkelijker om naar de lichaamsconditie te kijken. Bekijk je kat kritisch van boven en opzij en voel met je vlakke hand over de ribben.

BEOORDELINGSSCHAAL VOOR DE LICHAMELIJKE CONDITIE BIJ KATTEN
(Naar: Scarlett)

Risico's
Door overgewicht kunnen er meer ontstekingsreacties in het lichaam optreden. Overgewicht is een extra belasting voor het lichaam en dit kan leiden tot de volgende complicaties:

- diabetes mellitus
- urinewegklachten (zoals blaasontsteking)
- artrose en artritis
- huidproblemen (zowel allergische als niet-allergische huidklachten)
- leververvetting
- verminderd uithoudingsvermogen
- verhoogd risico bij anesthesie
- minder goed functionerend immuunsysteem
- verhoogd risico op complicaties bij het bevallen
- ademhalingsklachten
- wat kun je eraan doen?

Het kan gevaarlijk zijn als een kat te snel gewicht verliest omdat dan leververvetting kan optreden. Dit is potentieel dodelijk en ontstaat door vasten. Geduld is dus belangrijk! Gewicht verliezen moet geleidelijk gebeuren.

Een dierenarts of therapeut kan je helpen met het vaststellen van het gewicht dat je kat zou moeten hebben. Als er dieetvoer wordt voorgeschreven, is het belangrijk om er een te kiezen die veel hoogwaardige eiwitten bevat. Katachtigen worden gezien als obligate carnivoren en hebben dus echt vlees nodig.

Er wordt een hoeveelheid voer geadviseerd op basis van het ideale gewicht. Het is belangrijk dat je je hier ook aan houdt! Dus let op de snoepjes en andere lekkernijen. Katten kunnen enorm vasthoudend zijn in het zeuren om eten. Het kan helpen om de hoeveelheid voer vaker over de dag te verspreiden. Je kunt de aangegeven hoeveelheid bijvoorbeeld over vier keren verdelen. Anders dan honden, die van nature één grote maaltijd per dag (of soms nog minder) verorberen, eten katten gedurende de dag kleinere prooien, zoals een muis, insecten en hagedissen. Dit eetpatroon past dus prima bij hun natuurlijke behoefte. Daarnaast kun je je kat stimuleren meer energie te verbruiken door meer te spelen. Kijk hier en hier voor tips.

Ook met de inrichting van het huis kun je je kat stimuleren om meer te bewegen. Denk hierbij aan grote krabpalen en hoogteverschillen om te klimmen. Het voer kun je ook in speciaal speelgoed verstoppen waarbij je kat moet hengelen om aan eten te komen.

3. Gedrag

Naast lichamelijke veranderingen, kun je ook te maken krijgen met ander gedrag van je kat.

Dementie bij katten

Katten worden tegenwoordig gelukkig steeds ouder. Met dit ouder worden komen ook meer ouderdomsklachten voor. Zo krijgen veel eigenaren te maken met een demente kat. Onderzoekers van de universiteit van Edinburgh hebben onlangs bevestigd dat katten, net als mensen, Alzheimer kunnen krijgen.
Er zijn verschillende namen voor deze aandoening. Dementie bij katten wordt ook wel Cognitief Disfunctie Syndroom (CDS) of hersenveroudering genoemd. Over de oorzaken hiervan hebben we al eerder een artikel geschreven. Deze keer willen we dieper ingaan op de symptomen bij katten en wat je eraan kunt doen om de klachten binnen de perken te houden. Genezen kan niet, maar je kat kan met deze aandoening in veel gevallen wel aangenaam oud worden.

Leeftijdsgebonden gedragsveranderingen
Dementie bij katten wordt ook wel omschreven als hersenveroudering of als leeftijdsgebonden gedragsverandering.
De meest voorkomende symptomen zijn:

- Onrustig zijn
- Hard miauwen zonder duidelijke reden, vooral ’s nachts
- Doelloos rondlopen
- In de war zijn, bijvoorbeeld bij het net wakker worden
- Verstoord slaappatroon. Overdag veel slapen, ’s nachts onrustig zijn
- Gedragsveranderingen, zoals plotseling agressief reageren
- Niet meer zindelijk zijn ten gevolge van het niet meer weten waar plassen en ontlasten toch ook alweer moest
- Niet meer wassen of juist overdreven vaak de vacht schoonlikken

Andere oorzaken uitsluiten
Als je met deze klachten naar de dierenarts gaat, zal deze eerst een aantal andere oorzaken willen uitsluiten. Nierfalen, wat gepaard gaat met een verhoogd ureumgehalte, kan ook gevoelens van onrust veroorzaken. Een overactieve schildklier kan ook een wat manisch beeld geven.
De bloeddruk moet gecontroleerd worden. Dit kan namelijk ook zorgen voor opgejaagd gedrag.
Deze drie (nierfalen, overactieve schildklier en verhoogde bloeddruk) zijn dus klachten waarmee dementie makkelijk verward kan worden. Uit onderzoek blijkt echter ook dat er een relatie is met dementie. Ze komen namelijk verrassend vaak samen voor. Hersenveroudering kan o.a. optreden door te veel vrije radicalen, maar ook door een verstoorde doorbloeding van de kleine bloedvaatjes in de hersenen.

Pijn bij oudere katten
Sommige symptomen, zoals onzindelijkheid en minder wassen, kunnen ook te maken hebben met pijn. Katten zijn echte doorzetters en geven het over algemeen slecht aan als ze pijn hebben. Dierenartsen komen er steeds meer achter dat katten veel vaker artrose blijken te hebben dan eerst gedacht werd.

Medicatie bij dementie
In sommige gevallen kan medicatie zinnig zijn. Er wordt dan medicatie gegeven om de doorbloeding in de hersenen te ondersteunen. Ook medicatie die gebruikt wordt bij angststoornissen kan in sommige gevallen worden voorgeschreven. In het geval van pijn moet dit natuurlijk direct worden aangepakt.
Daarnaast wordt er gewerkt met voedingssupplementen en omgevingsverrijking om het verloop van de ziekte zoveel mogelijk af te remmen.

Kameraden en mentale uitdaging
Omgevingsverrijking en het actief houden van oudere katten is belangrijk om de functies van het brein zo goed mogelijk te houden. Net als bij dementerende mensen, is het belangrijk de communicatie met je kat aan te passen. Geduld, veel aandacht en een rustige benadering zijn de essentie hiervan.

Simpele manieren om je demente kat te ondersteunen

Ga met de volgende tips aan de gang

- Speel voldoende met je oudere kat. Een van de beste spelletjes is een hengel met een veertje eraan of een touwtje waar ze op kunnen jagen. Als je iedere dag een vast tijdstip inlast, kun je ook een kat stimuleren die niet meer zo speels is.

- Spelen is mentale en lichamelijke uitdaging, maar echte hersenkrakers zijn voerpuzzels. Deze kun je kopen, maar met een beetje creativiteit kun je ook zelf aan de slag. Denk bijvoorbeeld aan een leeg wc-rolletje om brokjes of gedroogde stukjes vlees uit te hengelen.

- Catify het huis door opstapjes te maken naar de voerplek en favoriete ligplekjes. Het etensbakje op een verhoging zetten zodat de poes minder met de kop naar beneden hoeft, kan ook prettig zijn voor je kat.

- Word nooit boos op je kat. Het mauwen of de onzindelijkheid kan het bloed onder je nagels vandaan halen, maar onthoud dat je kat ziek is en hier niets aan kan doen.

- Maak het je kat zo makkelijk mogelijk om wél zindelijk te blijven. Zorg voor meerdere kattenbakken op korte afstand van waar je kat meestal is. De bakken moeten makkelijk toegankelijk zijn, dus niet te krap en geen hoge instap. Een klein druppeltje chloor erin kan je kat helpen herinneren dat dit de plek is om de behoeften te doen. Chloor nodigt namelijk uit om overheen te plassen.

- Een dagritme is belangrijk. Zeker als je kat slecht eet, zorg je voor een vast voermoment en een vaste plaats voor de voerbak. Zachtvoer of vlees geef je het beste niet koud uit de koelkast. Katten hebben hier een hekel aan en warm voer ruiken ze ook beter. Zo heb je minder kans dat de kat vergeet te eten.

- Oudere katten moeten soms een beetje gestimuleerd worden om genoeg te drinken. Zorg voor veel drinkbakjes verdeeld door het huis of de (afgesloten) tuin.

- Als je kat zijn vachtverzorging verwaarloost, kun je hiermee helpen door regelmatig te borstelen en de nagels te controleren.

- Bij een kat die erg in de war is, kan het nodig zijn om de leefruimte te beperken. Voorkom zoveel mogelijk wijzigingen in het huis.

- Zorg voor fijne slaapplekjes voor de oude botjes. Als je een sterke band hebt met je kat, kun je ook een shirt met je eigen geur eraan ‘doneren’ aan je kat.

- Bij desoriëntatie ’s nachts kan het helpen om een maatje te hebben om bij te slapen. Misschien is het mogelijk om een plekje voor de kat in de slaapkamer te maken. Bij ons thuis vindt een van onze senior katten het fijn om bij de andere kat (zijn moeder) of bij de hond te slapen. We maken ’s avonds de bank op met kussens en dekens zodat ze allemaal een plekje hebben. Sindsdien is het ’s nachts een stuk rustiger in huis!

Kruiden en voedingsstoffen bij dementie
Supplementen met vetzuren, antioxidanten en mineralen kunnen ondersteunend gebruikt worden. Ook bepaalde kruiden kunnen helpen de doorbloeding van de kleine vaatjes in de hersenen te ondersteunen of gevoelens van onrust verminderen. Lees hier meer of mail ons voor een persoonlijk advies!

Spelen met je oudere kat

Spelen is belangrijk voor katten van alle leeftijden. Het spelen is erop gericht om de jacht na te bootsen en is een goede uitlaatklep voor je kat. Als katten die niet hebben, kunnen ze al hun overtollige energie gaan inzetten voor dingen waar je minder blij mee bent zoals het slopen van je meubels.
Regelmatig spelen houdt katten zowel fysiek als mentaal fit en voorkomt overgewicht. Zorg dat je, ook als je kat ouder wordt, regelmatig een speelkwartiertje houdt, dan blijft je dier tot op hoge leeftijd speels.

Kattenspeelgoed
Het overkomt iedere kattenbezitter: met de beste bedoeling koop je een fleurig kattenspeeltje en komt er blij mee aanzetten bij je kat. En je kat kijkt je aan, denkt eens na en… draait om en loopt weg. Met een beetje mazzel vreet de hond het speeltje niet op.
De leukste kattenspeeltjes zijn vaak spulletjes die ze zelf hebben gevonden of die zelf gemaakt zijn.

Lege wc-rollen
Met lege wc-papierrollen kun je supermakkelijk allerlei kattenspeeltjes knutselen:

- Knip van een lege wc-rol met een schaar ringen ongeveer zo breed als je vinger. Deze zijn perfect voor je kat om mee te spelen op gladde vloeren.

- Als je 4 van bovenstaande ringen hebt, kun je ze in elkaar steken zodat ze een bal vormen. Als het goed is, zijn er nog openingen zichtbaar. Je kunt de bal zelfs vullen met een paar kattensnoepjes. Je kat moet dan werken om ze eruit te krijgen.

- Verzamel een stuk of 14 lege wc-rollen en een lege tissuedoos. Haal de bovenkant uit de tissuedoos en steek de rollen in de lege box zodat ze zichtzelf vastklemmen. Zet op z'n kant en verstop kleine speeltjes (zoals een speelgoedmuis) of kattensnoepjes in een paar rollen, zodat je kat ernaar moeten vissen met een pootje.

Puzzels

- Neem een rechthoekige tupperware-bak (of iets vergelijkbaars) met deksel en een handvol kleine kattenspeeltjes zoals balletjes en speelgoedmuizen. Snijd met een stanleymes rondjes uit de deksel waar de balletjes net doorheen passen. Zorg ervoor dat er geen scherpe randjes aanzitten. Vijl de randjes eventueel bij. Doe de speeltjes in de bak met de deksel erop en geef het aan je kat. Ze krijgt de speeltjes er waarschijnlijk niet uit, maar er tegenaan meppen en vissen vindt ze heerlijk!

- Neem een schoon, leeg plasticflesje (bijvoorbeeld van een sapje of een waterfles) met dop en een handje brokjes. Snijd met een stanleymes gaatjes in de zijkanten van de fles, zo groot dat de brokjes er net doorheen passen. Vijl scherpe randjes bij. Doe de brokjes (eventueel met behulp van een trechter) in de fles, doe de dop erop en geef aan je kat.

4. Natuurlijke ondersteuning voor de senior

Voor veel van de besproken klachten kun je, naast behandeling door de dierenarts, ondersteunen met natuurgeneeskundige middelen.

Kruiden en voeding

Er zijn een aantal supplementen die bij uitstek geschikt zijn om in te zetten bij oudere katten:

- CBDier
- COX Compositum
- Glucosamine Complex
- Spier Herstel

Wil je meer informatie over de inzetbaarheid van deze middelen? Neem contact met ons op!

Zeven kruiden voor natuurlijke pijnstilling

Bijna alle honden en katten krijgen in hun leven weleens te maken met pijn. Meestal worden hier NSAID's (zoals Rimadyl en Novacam) tegen gegeven. Deze hebben vaak een goed effect. Voor langdurig gebruik zijn ze echter niet altijd geschikt omdat ze dan vervelende bijwerkingen kunnen geven zoals:

- Braken
- Diarree
- Gebrek aan eetlust
- Maagzweren en bloedingen
- Leverschade
- Nierfalen
- Huidproblemen

Kruiden kunnen dan uitkomst bieden als aanvullende of vervangende natuurlijke pijnstilling. Ga nooit op eigen houtje medicijnen door kruiden vervangen. Overleg met de behandelend dierenarts en bespreek je zorgen.

Boswellia serrata (wierookhars)
Boswellia serrata is de hars van de wierookboom. Boswellia werkt op een vergelijkbare manier als synthetische NSAID's, maar zoals onderzoek heeft aangetoond, zonder de vervelende bijwerkingen.

NSAID's remmen 2 soorten enzymen: COX-1 en COX-2.
COX-1 heeft een belangrijke boodschapperfunctie in het lichaam en is nodig voor gezond maag- en darmslijmvlies. Het lichaam gebruikt deze stof dus op een nuttige manier. Deze stof kan dus beter niet geremd worden.
COX-2 wordt aangemaakt bij beschadigingen in het lichaam en zorgt voor pijn en het bevorderen van ontstekingen. Boswellia remt selectief COX-2 (en dus niet COX-1) en hierdoor kan pijn verminderen, maar vinden er geen bijwerkingen plaats.

Zingiber officinale (gember)
Gember heeft een bredere ontstekingsremmende werking dan Boswellia. Onderzoek suggereert dat het gedeeltelijk op dezelfde manier werkt als Boswellia, maar daarnaast ook ontstekingsremmend werkt via de eicosanoïdenstofwisseling (verschillende hormoonachtige stoffen die aangemaakt en beïnvloed worden door vetzuren) en door het remmen van meerdere ontstekingsbevorderende stoffen. Tot slot is het ook nog eens een krachtige antioxidant. Antioxidanten beschermen tegen celschade en kunnen daarmee bij verschillende klachten onderdeel uitmaken van de behandeling.

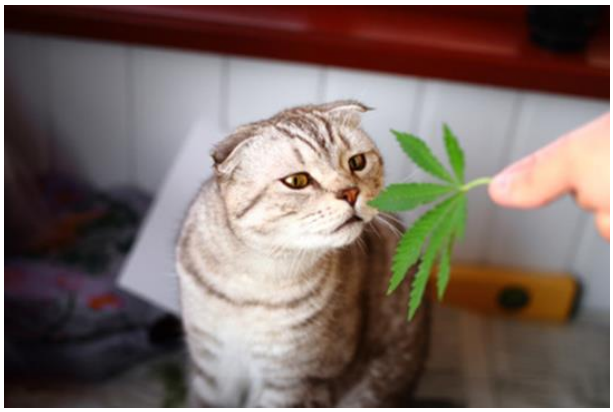
Yucca filamentosa (palmlelie)
In de V.S. zijn verschillende yuccasoorten populair om voor dieren te gebruiken. Er wordt steeds meer onderzoek naar gedaan. Yucca wordt vooral gebruikt bij artrose. Het precieze werkingsmechanisme is nog niet bekend. Mogelijk zijn de saponinen in de plant verantwoordelijk voor een effect op het darmslijmvlies en de darmflora, waardoor er minder schadelijke en ontstekingsbevorderende bacteriën in de darmen gevormd worden.

Camelia sinensis (groene thee)
Groene thee heeft veel verschillende inhoudsstoffen en kan dan ook op verschillende vlakken worden ingezet. Als pijnbestrijding werkt het gedeeltelijk hetzelfde als Boswellia: via remming van COX-2. Daarnaast bevat het veel antioxidanten, waaronder het krachtige epigallocatechinegallaat (EGCG). De meeste onderzoeken zijn gericht op deze inhoudsstof en deze stof wordt als het meest werkzaam gezien.

Rosa canina (hondsroos)
Rozenbottels zijn rijk aan vitamine C en flavonoïden. Dit zijn krachtige antioxidanten die een ontstekingswerend effect hebben. Deze eigenschappen zorgen ervoor dat het ondersteunend gebruikt kan worden bij bewegingsklachten.

Lavandula officinalis (lavendel)
Lavendel staat bekend om de ontspannende en krampwerende werking. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat lavendel de reactie op pijn vermindert. Het is een interessante discussie om te bedenken of dit wel wenselijk is. Pijn heeft namelijk een functie: het zorgt dat een dier beschadigde delen minder gaat belasten zodat de schade niet groter wordt. Langdurige pijn heeft echter een negatief effect op het herstel en het verminderen van pijn kan dan wél zinnig zijn.

Rosmarinus officinalis (rozemarijn)
Rozemarijn is een echt stimulerend en vitaliserend kruid. Studies hebben aangetoond dat het de doorbloeding bevordert en zorgt voor een toename in bewegingsactiviteit.

CBD-olie voor dieren: wanneer wel en wanneer niet?

Hoe werkt CBD in het lichaam?
CBD werkt in het lichaam doordat het effect heeft op het lichaamseigen endocannabinoïdensysteem. Het lichaam maakt zelf cannabinoïden aan, maar ook cannabinoïden uit planten grijpen in op dit systeem. Het endocannabinoïdensysteem regelt allerlei processen die te maken hebben met eetlust, pijnsensatie, misselijkheid, gemoedstoestand, herinnering en ontstekingen.
Dit systeem bestaat uit allerlei receptoren. Deze receptoren zijn door heel het lichaam aanwezig, maar in sommige delen, bijvoorbeeld in de hersenen, zitten er meer dan elders in het lichaam. Zowel neurotransmitters als cannabinoïden beïnvloeden en reguleren dit systeem van receptoren.

Onderzoek bij dieren
Hoewel cannabis al eeuwen gebruikt wordt, zijn er pas recent meer onderzoeken gedaan naar de effectiviteit, zowel bij mensen als bij dieren. Zo zijn er nu al meer dan 13.000 wetenschappelijke artikelen over cannabinoïden. verschenen. Uit deze onderzoeken blijkt dat cannaboiden een grote inzetbaarheid hebben.

Toepassingen bij dieren
Naast wetenschappelijke onderzoeken zijn er veel anekdotische verhalen over CBD. Iedereen kent wel een tante waarbij het hielp bij klacht X of de hond van de buurman die weer opleefde nadat hij was opgegeven. Ik ga me in dit blog bij de indicaties richten op waar daadwerkelijk onderzoek naar gedaan is.

- **Angst en depressiviteit**
  Angst komt veel voor bij dieren en kan grote impact hebben op de dagelijkse gang van zaken voor zowel mens als dier. De delen in de hersenen (zoals de prefrontale cortex, amygdala en hippocampus) die te maken hebben met gemoedstoestand, stress en angst zijn rijk aan cannabinoïdenreceptoren.

- **Ontstekingen**
  CBD kan ontstekingen verminderen, wat bijvoorbeeld zinnig kan zijn bij bewegingsklachten zoals artritis, bij huidproblemen zoals allergieën of bij spijsverteringsklachten zoals IBS.
  Er zijn cannabinoïden met een anti-inflammatoir effect en cannabinoïden die invloed hebben op de immuunrespons.

- **Pijn**
  CBD werkt op verschillende manieren pijnstillend. Dit komt door het ontstekingsremmend effect én door de inwerking op de CBD-receptoren op de zenuwuiteinden en in het brein die pijnsensaties reguleren.

- **Diabetes**
  CBD kan bij diabetes ondersteunend worden ingezet. Het helpt de symptomen te verminderen en verlaagt de ontstekingsgevoeligheid. Daarnaast wordt er onderzoek gedaan naar de relatie tussen cannabinoïden en obesitas. Hoewel CBD (en cannabis) de eetlust stimuleert, lijkt overgewicht er juist door af te nemen.

- **Epilepsie**
  CBD is misschien wel zo bekend geworden vanwege de vele verhalen over het verminderen van het aantal en de ernst van toevallen. Naast dit anekdotische bewijs komen er ook langzaamaan meer onderzoeken. In sommige gevallen wordt er olie gebruikt met het psychoactieve THC erin. Er wordt aangeraden om eerst met CBD te beginnen en als dat niet genoeg helpt, een combinatieproduct in te zetten onder begeleiding van een veterinair professional.

- **Tumoren**
  Nog zo'n interessante indicatie van CBD die wereldwijd aandacht krijgt: de inzetbaarheid bij kanker en tumoren. Er zijn studies gedaan waarbij is aangetoond dat CBD de kankercelgroei kan vertragen of de cellen laat afsterven. Dit is heel waardevolle informatie. Toch is er één hele grote maar: dit moet altijd gebeuren onder begeleiding van een dierenarts en mag niet in plaats van de voorgestelde therapie worden ingezet.

Bij welke klachten niet?
Bij een krachtig kruid als cannabis kan het soms lijken alsof the sky the limit is. Op fora op kan ik me er soms over verbazen dat mensen hun vraag op internet stellen in plaats van naar een dierenarts te gaan. Het inzetten van CBD zou aanvullend en in overleg met de dierenarts moeten gebeuren.

Zoals je hierboven hebt kunnen lezen zijn er behoorlijk wat therapeutische mogelijkheden van CBD. Situaties waarbij je (nog) geen CBD wilt inzetten zijn:

- Er is nog geen duidelijke diagnose
- Er is het vermoeden van een ernstige aandoening
- Er is sprake van leverschade
- Er is sprake van nierschade
- Het dier is drachtig of lacterend
- Er worden al medicijnen gebruikt.
  Check in dat geval of CBD wel samen gebruikt kan worden. CBD heeft interacties met veel medicijnen, waaronder zoiets simpels als ontwormingsmiddelen. Stop het gebruik van CBD dan voor een paar dagen.

Invloed van voeding op het endocannabinoïdensysteem
Omdat het lichaam zelf endocannabinoïden aanmaakt, zou je misschien denken dat het extra geven van CBD niet nodig is. Er zijn echter verschillende redenen waarom de lichaamseigen productie van cannabinoïden tekort kan schieten zoals bij acute of chronische stress, spijsverteringsproblemen, genetische aandoeningen en trauma's.

Het goed functioneren van het endocannabinoïdensysteem is afhankelijk van voldoende omega 3-vetzuren. Dit zijn essentiële vetzuren die niet door het lichaam kunnen worden aangemaakt en die dus via de voeding moeten binnenkomen. Ze zijn de voorlopers van de lichaamseigen endocannabinoïden. In literatuur wordt zelfs gesuggereerd dat voeding die arm is aan omega 3-vetzuren schommelingen in gedrag kan veroorzaken en de CB1-receptoren in de hersenen kan beschadigen.

Goede voeding is dus heel belangrijk! Omdat het huidige voedingspatroon van zowel mens als dier vaak niet optimaal is, is het heel zinvol om omega 3-vetzuren aan het dieet toe te voegen, ook in het geval er CBD wordt gebruikt. Het lichaam omega 3 gebruikt voor de aanmaak van lichaamseigen endocannabinoïden.

Hoe geef je een ontspannende massage aan je dier?

De voordelen van massage zijn niet mis

- het is goed voor een gezonde bloeddruk
- het kan helpen stress te verminderen
- het bevordert de doorbloeding van spieren en huid
- het ondersteunt een soepel bewegingsapparaat
- het is goed voor de proprioceptie (gevoel voor de positie van het lichaam in de ruimte)

Er zijn massagetherapeuten voor dieren en er bestaan speciale cursussen waar je als eigenaar de kneepjes van het vak kunt leren. Zin om er nu al mee te beginnen? Met een paar do's en don'ts kun je gelijk aan de slag.

Waarom masseren?
Dierenmassage werkt rustgevend en kan daardoor ter ondersteuning worden ingezet bij dieren die nerveus zijn. Denk hierbij wel altijd aan je eigen veiligheid, bijvoorbeeld bij dieren die hierdoor agressief kunnen reageren.
Een massage kan worden gebruikt als aanvulling op de warming-up of cooling-down bij zware inspanning. Regelmatige massage verbetert de bloedcirculatie, houdt de gewrichten soepel en zorgt voor een sneller herstel.
Herhaald masseren verstevigt de band tussen dier en eigenaar. Een bijkomend voordeel is dat je het lichaam van je dier goed leert kennen en daardoor onregelmatigheden in de vacht, bespiering en temperatuur sneller ontdekt.

Voordat je begint een paar tips

- Zorg dat je zelf rustig en ontspannen bent. Neem de tijd en zet andere verantwoordelijkheden zoals werk en boodschappenlijstjes even uit je hoofd. Zorg dat je niet gestoord wordt en zet de telefoon uit.
- Geef geen massage als je dier niet gezond is. Ga ook niet met massage aan de gang als er een vermoeden is van een botbreuk of wanneer je dier op de een of andere manier gewond zou kunnen zijn.

- Houd je dier goed in de gaten, want hij geeft zelf aan wat hij prettig vindt en wat niet en hoe lang de massage kan duren. Voor de een is dat een paar minuutjes, de ander blijft langere tijd staan om te worden 'behandeld'.

- Beperk de massage tot de grote spiergroepen: schouders, bilpartij, bovenste spieren aan de poten en hals. Masseer niet op gebieden waar weinig bespiering of vetweefsel is (direct op het bot), dit kan onprettig zijn voor je dier. Laat kwetsbare gedeeltes zoals rug, nek en gevoelige delen van de poten over aan professionals.

Aan de slag!
Begin en eindig de massage altijd met langzame, rustige aaibewegingen van het hoofd naar de staart. Strijk ook langs de poten. Probeer bij de daadwerkelijke massage een bepaald ritme vast te houden, bijvoorbeeld van je eigen (rustige) ademhaling. Op dit ritme verstevig je je grip en laat je weer los.

Ontspannende massage en massage voor of na inspanning
Wrijf met je handpalm (paard of grote hond) of vingertoppen (kleine hond, kat) over de grote spieren van de hals, schouders, bilpartij en dijen. Beweeg met je handpalm of vingertoppen over de huid in een kleine cirkel. Maak deze cirkel met de klok mee en gebruik de meest minimale druk die nodig is om de huid te bewegen.

Massage om gewrichten soepel te houden
Begin met het wrijven over de huid rondom de gewrichten en verwarm zo de spieren. Leg vervolgens beide handen over het gebied en druk lichtjes in een opwaartse beweging op de huid/spieren. Door het telkens aandrukken en loslaten van de spieren bevorder je de bloedcirculatie en haal je de spanning af van de spieren en de huid rondom het gewricht. Druk nooit op weefsel waarbij je direct contact hebt met het bot. Eindig de massage door weer te wrijven over het gebied rondom het gewricht.

Massageolie?
In principe is er voor een massage van je dier geen massageolie nodig. Door de vacht is er namelijk minder weerstand dan bij massage van een mensenhuid. Toch kun je dierenmassage nét dat beetje extra geven door Multi Milk te gebruiken als wrijfmiddel.

Multi Milk
Multi Milk is een massagelotion die de doorbloeding een extra boost geeft en een verwarmende en ontspannende werking heeft. Deze lotion helpt bij stijve spieren na lichamelijke belasting en bij ochtendstijfheid. Het middel kan tevens worden toegepast om banden en gewrichten soepel te houden bij ouderdomsverschijnselen. Multi Milk kan ook worden aangebracht op de buik voor een ontspannend effect.
Het inwrijven van Multi Milk is een weldaad op zich!

5. Als het einde nadert

Dit zijn onze (gedeeltelijke) gedachtegangen over euthanasie
Euthanasie is een beladen onderwerp. Het zou pijnloos en vredig moeten verlopen. Om dit samen met de dierenarts te kunnen garanderen, is het belangrijk om je als eigenaar goed bewust te zijn van wat er gebeurt zodat je een goede afweging kunt maken en je je dier en jezelf kunt behoeden tegen de dingen die mis kunnen gaan.
Het laatste, meest zorgzame wat we voor onze maatjes kunnen doen die lijden aan een ongeneeslijke ziekte of de pijnlijke gevolgen van het ouder worden, is om een einde te maken aan het lijden.

Euthanasie zou pijnloos en vredig moeten verlopen. Als verzorger van je dier neem je dan een blijvende, liefdevolle herinnering aan een rustig en waardig afscheid mee. Veel van ons zijn op zo'n moment op ons kwetsbaarst vanwege het verdriet om een dierbare vriend die we moeten laten gaan.

Controle kwijt
Zoals de meeste mensen die hier meelezen heb ik zelf ook dieren moeten laten inslapen. Gelukkig ging dit bij alle dieren heel rustig en vredig. Bij mijn eerste paardje was het helaas een stuk chaotischer. Tegen middernacht kwamen we erachter dat dit paard haar schouderblad had gebroken, midden in een modderige weide. De dierenarts kwam ter plaatse. Vervoeren ging niet meer. Het was inmiddels hartstikke donker en de andere paarden uit de kudde werden steeds onrustiger. Besloten werd de merrie ter plekke in te laten slapen. Na het eerste verdovingsmiddel wilde ze gaan liggen, maar juist hierdoor raakte ze ook weer in paniek. Het hele gebeuren heeft diepe indruk op me gemaakt, omdat het allemaal zo onrustig was. Ik had het gevoel de controle kwijt te zijn.

Euthanasie als doodsoorzaak nummer 1

Euthanasie betekent: het leven van iemand met een terminale of ongeneselijke ziekte uit zijn lijden verlossen. Het woord komt van het Griekse eu (goed) en thanatos (dood). Een goede dood dus, even kort door de bocht.

Euthanasie is de meest voorkomende doodsoorzaak bij honden (helaas heb ik geen gegevens van katten en paarden).

Natuurlijke oorzaken	8%
Ongevallen	5%
Ziekte	35%
Euthanasie ten gevolge van gedragsproblemen	2%
Euthanasie ten gevolge van ziekte	29%
Euthanasie ten gevolge van ouderdom	21%

Verschillende culturen en visies

In Europa en veel andere Westerse landen vinden we het normaal om euthanasie bij dieren toe te passen als er sprake is van uitzichtloos lijden.
Dit kan komen door ernstige lichamelijke verwondingen, een ongeneselijke ziekte die zo vergevorderd is dat pijn en ongemak niet langer verzacht kunnen worden, ouderdomskwalen die de kwaliteit van leven ernstig naar beneden halen, onomkeerbare agressie, of een ernstige ziekte die gevaarlijk is voor mensen.
In andere culturen en denkwijzen is euthanasie een meer beladen onderwerp en mag er niet ingegrepen worden.

Het is ook nogal wat dat er zoveel dieren niet een natuurlijke dood sterven. Gedeeltelijk komt dit natuurlijk omdat onze dieren helemaal niet in een natuurlijke situatie leven. Ze krijgen gewoon hun eten en bescherming. Toch moet er ook voldoende ruimte zijn voor het dier om zijn eigen levenspad te volgen.
Het is een precaire balans om te weten of je wel of niet moet laten ingrijpen. Wanneer ben je te vroeg en wanneer ben je te laat? Dit is bij uitstek maatwerk. Het beste advies dat ik hierbij kan geven is van te voren op zoek te gaan naar een dierenarts die past bij jouw visie en waar je een goede, open dialoog mee kan aangaan.
Er zijn dierenartsen die heel intuïtief omgaan met het (helpen) bepalen van het moment van euthanasie en er zijn dierenartsen die hier heel rationeel in zijn en alles hier tussenin. Kies wat bij je past!

Hoe gaat euthanasie in zijn werk?

Een goede euthanasie verloopt pijnloos. Het dier krijgt eerst een verdovingsmiddel toegediend en daarna een dodelijke injectie. Het middel wordt intraveneus (in een ader) ingebracht.

Wat er fout kan gaan bij euthanasie
Alles moet in het werk gesteld worden om het inslapen zo rustig en stressvrij mogelijk te laten verlopen. Misschien is het voor jouw dier dan ook aan te raden om thuis al een rustgevend middel te geven.
Het euthanasiemiddel moet in de meeste gevallen niet in een spier gegeven worden. Dit kan een hele heftige reactie geven: het middel kan prikken en er kan paniek ontstaan. Dit is natuurlijk niet wat je je beste vriend gunt.

Hoe te voorkomen
Praat met je dierenarts over de procedure! Op die manier weet je wat je te wachten staat. Als er geen sprake is van een spoedgeval, kan het ook erg fijn zijn om je dier thuis in te laten slapen.

Bedenk van te voren wat je met het lichaam van je dier wilt doen. Stel vragen en vertrouw op je gevoel. Als je geen goed gevoel hebt bij een bepaalde dierenkliniek, zoek dan een andere. In acute gevallen, zoals bij een ongeluk, heb je helaas minder te kiezen en te controleren.

Natuurlijk kun je deze ervaring niet volledig sturen. Je kunt alleen de kliniek en de dierenarts kiezen waar jij en je dier zich het meest comfortabel bij voelen. Durf je dier te laten gaan en vertrouw op een kalme, pijnloze overgang van dit aardse bestaan naar wat er hierna dan ook komt.

****